

УДК 364.4:615.851.8

DOI 10.31499/2618-0715.2(17).2026.361136

ВETERАНИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ КАНІСТЕРАПІЇ ЯК МЕТОДУ РЕАБІЛІТАЦІЇ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Кравченко Оксана, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-9732-6546

E-mail: okskravchenko@ukr.net

У статті представлено результати емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення ставлення ветеранів до використання каністерапії як методу реабілітації. Актуальність теми зумовлена зростанням кількості ветеранів в Україні та потребою у впровадженні ефективних інноваційних підходів у соціальній роботі. Дослідження проведено методом анонімного анкетування із використанням Google Forms серед ветеранів Черкаської області (n=45). Встановлено, що більшість респондентів позитивно оцінюють можливості застосування каністерапії та визнають її потенціал як засобу психосоціальної підтримки. Виявлено, що взаємодія з тваринами вже під час служби виступає важливим ресурсом емоційної підтримки. Значна частка опитаних виявила готовність до участі у реабілітаційних заходах за участю спеціально підготовлених собак. Обґрунтовано доцільність залучення ветеранів до процесу розробки реабілітаційних програм. Перспективи подальших досліджень пов'язані з оцінкою ефективності каністерапії у практиці соціальної роботи.

Ключові слова: каністерапія, ветерани, реабілітація, громада, участь, психосоціальна підтримка.

VETERANS ON THE IMPLEMENTATION OF CANINE THERAPY AS A METHOD OF REHABILITATION (BASED ON THE RESULTS OF AN EMPIRICAL STUDY)

Kravchenko Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-9732-6546

E-mail: okskravchenko@ukr.net

The article presents the results of an empirical study aimed at examining veterans' attitudes toward the use of canine-assisted therapy as a method of rehabilitation. The relevance of the study is determined by the growing number of veterans in Ukraine and the increasing need for effective and innovative approaches in social work aimed at their reintegration into civilian life. The research was conducted using an anonymous online survey (Google Forms) among veterans from the Cherkasy region (n=45).

The findings indicate that the majority of respondents demonstrate a positive attitude toward the implementation of canine-assisted therapy and recognize its potential as a tool for psychosocial support. The study reveals that interaction with animals, particularly dogs, already serves as an important source of emotional support during military service. A significant proportion of respondents expressed their willingness to participate in rehabilitation activities involving specially trained dogs, which indicates the acceptability of this method among veterans.

The results also highlight the importance of involving veterans in the development and implementation of rehabilitation programs, as this contributes to better alignment with their needs and lived experiences. The study emphasizes the relevance of trauma-informed approaches in designing research tools and support interventions.

Prospects for further research include a deeper analysis of the effectiveness of canine-assisted therapy in social work practice, as well as the development of participatory models that actively engage veterans in decision-making processes regarding rehabilitation services.

Keywords: *canine-assisted therapy, veterans, rehabilitation, community, participation, psychosocial support.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Станом на 1 січня 2025 року, за даними Єдиного державного реєстру ветеранів війни, в Україні налічувалося близько 1,6 млн ветеранів. Прогнозується, що після завершення війни їхня кількість, разом із членами сімей, зросте до 5–6 млн осіб, що становитиме приблизно 15–20 % від загальної чисельності населення. Така динаміка зумовлює суттєве розширення цільової групи соціальної роботи та актуалізує потребу в розвитку комплексних підходів до надання соціальних послуг, зокрема у сфері психосоціальної підтримки, реінтеграції, відновлення соціального функціонування та підвищення якості життя ветеранів і їхніх родин.

В Україні впроваджується підхід міжсекторальної співпраці як на національному, так і на локальному рівнях, спрямований на забезпечення комплексного супроводу ветеранів війни та членів їхніх родин. Зокрема, розробляється та вдосконалюється нормативно-правова база, що визначає ключові напрями та механізми реалізації ветеранської політики; завдання цієї політики інтегруються у різні сфери державного управління та суспільного життя, зокрема у соціальний захист, охорону здоров'я, освіту, сферу зайнятості, культуру тощо. Водночас формується та розвивається інститут фахівців із супроводу ветеранів та членів їхніх родин як важливий елемент системи соціальної роботи; підтримується діяльність громадських організацій, що працюють у сфері ветеранської політики; активізується реалізація проєктів за підтримки міжнародних донорів; здійснюється інтеграція питань ветеранської політики до змісту освітніх програм підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

Поряд із зазначеними напрямами одним із пріоритетних завдань державної політики є подальший розвиток системи комплексної реабілітації ветеранів як складової процесу їхньої реінтеграції до цивільного життя. У цьому контексті особливої уваги набуває впровадження інноваційних та міждисциплінарних підходів до надання соціальних і психосоціальних послуг. Серед різних видів реабілітації свою ефективність, підтверджену як міжнародним, так і вітчизняним досвідом, демонструє каністерапія, що передбачає використання взаємодії з підготовленими собаками як засобу покращення психоемоційного стану, соціальної адаптації та відновлення функціонування ветеранів.

Із 2025 р в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини виконується фундаментальне наукове дослідження «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії» (Державний реєстраційний номер: 0125U001648).

Мета проєкту – наукове обґрунтування та емпірична перевірка ефективності каністерапії як інноваційного методу соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР.

Тематика проєкту відповідає нагальним проблемам оборони, безпеки, економіки та суспільства України, зокрема:

- фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави (ЗУ «Про пріоритетні напрями науки і техніки»);
- наукові дослідження з питань реалізації та формування державної політики у сфері освіти, науки, інновацій та трансферу технологій. Прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку (Про затвердження тематики наукових

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки (Наказ МОНУ № 109 від 3 лютого 2022 р.);

– на виконання плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (затв. Каб. Міністрів України від 25 квіт. 2023 р. № 373-р.) передбачений пункт 106. Утворення центрів ветеранського розвитку при закладах вищої освіти у регіонах України;

– деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб (Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Умови, Перелік від 29.11.2022 № 1338).

Серед завдань проекту передбачено розробку, обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР та членів їхніх сімей методом каністерапії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз сучасних наукових досліджень засвідчує зростання уваги до проблем соціальної роботи з ветеранами та членами їхніх родин. Зокрема, Т. Семігіна та О. Столярик обґрунтовують специфіку застосування підходу, орієнтованого на сильні сторони, у роботі з ветеранською спільнотою з урахуванням ролі сімейної системи. Т. Захаріна досліджує соціально-інституційні характеристики реінтеграції ветеранів гібридної війни, зокрема через аналіз наукових джерел, уточнення сутності поняття «соціальна реінтеграція», визначення її структурних компонентів та розкриття змісту цього процесу в сучасних умовах. С. Вакуленко обґрунтовує важливість забезпечення ефективного функціонування системи соціальної роботи з ветеранами та членами їхніх сімей як невід'ємної складової ветеранської політики держави у воєнний та повоєнний періоди.

Окремий напрям досліджень становить вивчення каністерапії як інноваційного методу психосоціальної підтримки. Зокрема, наукові розвідки О. Сафіна, Н. Коляди, Н. Левченко, М. Міщенко, А. Войтовської присвячені обґрунтуванню теоретичних засад та практичних аспектів застосування каністерапії у роботі з різними цільовими групами.

Водночас у сучасному науковому дискурсі актуалізується потреба в поглибленому дослідженні ефективності каністерапії саме у контексті соціальної роботи з ветеранами, зокрема як методу психосоціальної підтримки, соціальної адаптації та відновлення їхнього функціонування.

Метою дослідження є вивчення ставлення ветеранів до використання спеціально навчених собак у реабілітаційних заходах, а також оцінка доцільності впровадження каністерапії як методу психосоціальної підтримки у практиці соціальної роботи.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи зміст поставлених завдань, доцільним є вивчення думки учасників бойових дій та ветеранів щодо зазначеного методу, а також їхнього ставлення до його застосування. З цією метою було розроблено анкету у співпраці з представниками громадських організацій ветеранів Черкаської області. Такий підхід дав змогу мінімізувати ризики вторинної травматизації респондентів, а також забезпечити коректність формулювання запитань і етичність комунікації в процесі збору емпіричних даних.

Анкетування проводилося анонімно з використанням онлайн-інструменту Google Forms шляхом поширення анкети серед ветеранів через фахівців із супроводу ветеранів та представників громадських організацій. Опитування тривало у лютому 2026 року та охоплювало територію Черкаської області. У дослідженні взяли участь 45 респондентів. Анкета містила 11 питань, з них 7 – відкритих.

Аналогічне опитування було проведено і серед діючих військовослужбовців, однак результати цього дослідження становлять предмет окремої наукової розвідки. Водночас у межах даної роботи доцільним є використання окремих елементів порівняльного аналізу відповідей респондентів.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

Зокрема, встановлено, що рівень залученості до опитування є вищим серед діючих військовослужбовців, тоді як ветерани демонструють нижчу активність участі. Така тенденція може бути зумовлена небажанням повертатися до травматичного досвіду, пов'язаного з участю у бойових діях, зокрема через складність відтворення спогадів про втрати побратимів і пережиті ситуації, що становили загрозу для життя. Це додатково підкреслює важливість дотримання етичних принципів у процесі дослідження та врахування психоемоційного стану респондентів.

Респондентам було запропоновано охарактеризувати своє життя до участі у бойових діях. Отримані відповіді свідчать про різноманітність індивідуального досвіду, однак переважна більшість ветеранів описує цей період як стабільний і повноцінний: вони мали роботу, у тому числі за кордоном, реалізовували професійні інтереси, будували сімейні стосунки та планували майбутнє. Загалом довоєнний етап життя респондентів характеризується як соціально активний, емоційно насичений і перспективно орієнтований.

Аналіз відповідей щодо обставин вступу до лав Збройних Сил України засвідчив відносно рівномірність розподілу: частина респондентів добровільно долучилася до служби, частина була мобілізована за повісткою, інші проходили службу на контрактній основі.

Відповіді респондентів щодо впливу військової служби на їхнє життя мають неоднозначний характер: поряд із негативними наслідками відзначаються і позитивні зміни. Зокрема, ветерани вказують на трансформації особистісних рис, життєвих пріоритетів та загального способу життя, підкреслюючи при цьому власну здатність зберегти внутрішню цілісність («не зламався»). Водночас спільним для більшості є усвідомлення неминучості впливу війни на особистість. Лейтмотивом відповідей виступає прагнення зберігати стійкість, адаптуватися до нових умов і продовжувати повноцінне функціонування в цивільному житті.

Одним із методичних обмежень дослідження стало використання запитання «Які позитивні переживання пов'язані з війною», яке в процесі взаємодії з респондентами було оцінене як потенційно некоректне та чутливе. Це зауваження було виявлено під час співпраці з ветеранами і буде враховане у подальших дослідженнях шляхом удосконалення інструментарію відповідно до принципів травмоінформованого підходу. Водночас ті респонденти, які надали відповіді на це запитання, переважно відзначали значущість братерських взаємин, взаємопідтримки та згуртованості серед побратимів як важливого досвіду, отриманого під час служби.

На запитання «Хто надавав Вам моральну підтримку під час служби?» більшість респондентів зазначили побратимів як основне джерело підтримки. Наступними за значущістю були родина, кохана людина та тварини. Окремі респонденти також вказали на підтримувальну роль тварин, зокрема друзів, знайомих і командування. Отримані результати дають підстави стверджувати, що тварини можуть виступати важливим ресурсом емоційної підтримки ще під час проходження військової служби. Це, своєю чергою, свідчить про потенційну прийнятність та ефективність використання каністерапії на етапі реінтеграції ветеранів до цивільного життя, з огляду на сформовану довіру, емоційну прив'язаність і досвід взаємодії з собаками як джерелом підтримки.

Відповіді на запитання щодо можливості позитивного впливу тварин на респондентів підтвердили висунуте припущення: усі опитані однозначно зазначили, що тварини мають позитивний вплив на їхній психоемоційний стан (рис. 1).

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

Рис. 1. Результати відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що тварини можуть позитивно впливати під час війни»

Респондентам було запропоновано описати особливості їхньої післявоєнної адаптації. Отримані відповіді вирізняються різноманітністю та відображають індивідуальний характер переживання цього процесу. Частина ветеранів вказує на особистісні зміни («став більш дорослим, у переносному значенні»), інші наголошують на складності рефлексії власного досвіду («важко відповісти», «я до цих пір ще там»). Водночас у відповідях простежується потреба у підтримці з боку близького соціального оточення та збереженні особистого простору («сім'я, друзі, не потрібно надмірної уваги, інколи потрібно побути одному»). Окремі відповіді ілюструють індивідуальні стратегії подолання труднощів адаптації, зокрема зміну способу життя та середовища проживання.

На запитання «Чи відчуваєте Ви потребу у соціально-психологічній допомозі?» відповіді респондентів розподілилися наступним чином: 50 % зазначили, що не відчувають такої потреби, 25 % – підтвердили її наявність, ще 25 % вагалися з відповіддю. Такий розподіл може свідчити про складність усвідомлення та визнання власної потреби у допомозі серед ветеранів. Зокрема, для частини респондентів звернення по соціально-психологічну підтримку може асоціюватися з проявом слабкості, тоді як домінує установка на самостійне подолання наслідків пережитого досвіду та життєвих викликів (Рис. 2).

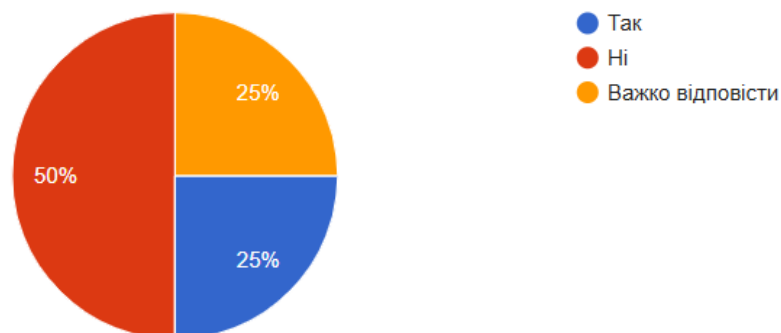

Рис. 2. Відповіді на питання «Чи відчуваєте Ви потребу у соціально-психологічній допомозі?»

Результати опитування засвідчили, що 75 % респондентів виявили готовність до участі у зустрічах із фахівцями за умови, що вони відбуватимуться за участю спеціально

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

підготовлених собак. Такий показник свідчить про позитивне та прийнятне ставлення ветеранів до використання каністерапії як форми психосоціальної підтримки. Це також вказує на потенціал застосування каністерапії як інструменту підвищення залученості ветеранів до отримання соціально-психологічної допомоги (Рис. 3).

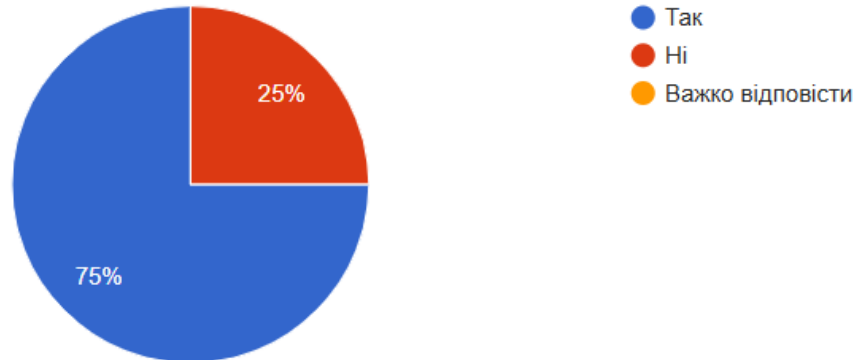

Рис. 3 Відповіді на питання «Чи були б Ви готові до зустрічей з фахівцями, якщо вони відбувалися б у присутності їхніх спеціально підготовлених собак?»

У ході дослідження було визначено загальне ставлення респондентів до використання спеціально навчених собак у процесі реабілітації ветеранів. Переважна більшість опитаних (90 %) продемонструвала позитивне ставлення до цього методу, тоді як 10 % зазначили, що не обізнані з ним і не готові надати оцінку. Водночас окремі респонденти повідомили про наявність власного досвіду участі у каністерапії, який вони оцінюють як ефективний.

Показовим є досвід респондента, який зазначив: «Після війни я переїхав з міста в село, купив будинок, бо тяжко було у соціумі. Купив собаку – назвав “Ред” (реабілітаційний друг), – завдяки цьому я відновився і реабілітувався». Такий приклад підкреслює значущість взаємодії з тваринами як ресурсу відновлення та додатково аргументує доцільність використання каністерапії у процесі реінтеграції ветеранів.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Результати дослідження засвідчують доцільність урахування думки та бачення ветеранів у процесі розробки і впровадження нових методів реабілітації. Такий підхід сприяє підвищенню рівня їхньої залученості до прийняття рішень, а також забезпечує добір релевантних і ефективних методів, що відповідають реальним потребам та досвіду цієї цільової групи. Відтак ветерани можуть розглядатися не лише як отримувачі послуг, а і як активні учасники підготовчого етапу формування реабілітаційних програм із подальшим залученням на всіх етапах їх реалізації.

Проведене дослідження, засноване на добровільному опитуванні ветеранів, підтвердило можливість отримання експертного бачення від представників ветеранської спільноти щодо ролі собак як у період бойової служби, так і в процесі адаптації до цивільного життя. Встановлено позитивне ставлення до використання каністерапії та її потенціал як інструменту психосоціальної підтримки.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці підходів до залучення ветеранів до процесу формування реабілітаційних програм, зокрема через системне вивчення їхньої думки, досвіду та участі у прийнятті рішень, а також у поглибленому аналізі ефективності інноваційних методів, зокрема каністерапії, у практиці соціальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Захаріна Т. Соціально-інституційні характеристики реінтеграції ветеранів гібридної війни. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 1. pp. 17–26. DOI: 10.25128/2520-6230.23.1.2
2. *Каністерапія як сучасний напрям соціально-психологічної реабілітації вразливих категорій громадян: зарубіжний та український досвіди* : монографія / Сафін О.Д, Кравченко О.О., Коляда Н.М., [та ін.] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Київ : Компринт, 2025. 480 с.
3. Коляда Н., Кравченко О., Левченко Н. Каністерапія в соціальній роботі: інноваційний ресурс підтримки вразливих груп. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. 4, 72–78, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.10>
4. Кравченко О., Кучер Г. Соціальний захист учасників АТО/ООС та їхніх сімей на рівні громади. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9. No. 2, С. 197–209. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.2.2>. URL: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/262193>
5. Кравченко О.О. Діяльність центру ветеранського розвитку в умовах закладу вищої освіти. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. № 1(12), С. 81–84. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305127](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305127). URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/305127>
6. Кравченко О. Міжсекторальна співпраця на рівні громади щодо комплексної реабілітації ветеранів та ветеранок. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. 2, С. 100–108. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.14>
7. Кравченко О., Сафін О. Законодавчі засади впровадження каністерапії як методу соціально-психологічної реабілітації. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. 4, С. 79–87, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.11>
8. *Соціально-психологічна реабілітація вразливих категорій громадян від наслідків війни* : кол. моногр. / О. Д. Сафін та ін. ; за заг. ред. О. О. Кравченко ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Київ : Ямчинський О. В., 2022. 406 с.
9. Столярик О., Семігіна Т. Повернутися з війни: психосоціальна підтримка ветеранів/-нок та членів їхніх сімей. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 1. pp. 63-77. DOI: 10.25128/2520-6230.23.1.6

REFERENCES

1. Zakharina, T. (2023). Social and institutional characteristics of reintegration of veterans of hybrid war [Sotsialno-instytutsiini kharakterystyky reintehratsii veteraniv hibrydnoi viiny]. *Social Work and Education*, 10(1), 17–26. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.2>
2. Safin, O. D., Kravchenko, O. O., Koliada, N. M., et al. (2025). *Canis therapy as a modern direction of socio-psychological rehabilitation of vulnerable populations: International and Ukrainian experience* [Kanisterapiia yak suchasnyi napriam sotsialno-psykhoholichnoi reabilitatsii vrazlyvykh katehorii hromadian: zarubizhnyi ta ukrainskyi dosvid]. Kyiv: Komprint. [in Ukrainian]
3. Koliada, N., Kravchenko, O., & Levchenko, N. (2025). Canis therapy in social work: An innovative resource for supporting vulnerable groups [Kanisterapiia v sotsialnii roboti: innovatsiinyi resurs pidtrymky vrazlyvykh hrup]. *Humanitas*, 4, 72–78. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.10>
4. Kravchenko, O., & Kucher, H. (2022). Social protection of ATO/JFO participants and their families at the community level [Sotsialnyi zakhyst uchashnykiv ATO/OOS ta yikhnikh simei na rivni hromady]. *Social Work and Education*, 9(2), 197–209. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.2.2>
5. Kravchenko, O. O. (2024). Activities of the veteran development center in higher education institutions [Diialnist tsentru veteranskogo rozvytku v umovakh zakladu vyshchoi osvity]. *Social Work and Social Education*, 1(12), 81–84. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305127](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305127)
6. Kravchenko, O. (2025). Intersectoral cooperation at the community level in comprehensive rehabilitation of veterans [Mizhsektoralna spivpratsia na rivni hromady shchodo kompleksnoi reabilitatsii veteraniv ta veteranok]. *Humanitas*, 2, 100–108. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.14>

7. Kravchenko, O., & Safin, O. (2025). Legislative framework for implementing canis therapy as a method of socio-psychological rehabilitation [Zakonodavchi zasady vprovadzhennia kanisterapii yak metodu sotsialno-psykholohichnoi reabilitatsii]. *Humanitas*, 4, 79–87. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.11>
8. Safin, O. D., et al. (2022). *Socio-psychological rehabilitation of vulnerable populations affected by war: Collective monograph* [Sotsialno-psykholohichna reabilitatsiia vrazlyvykh katehorii hromadian vid naslidkiv viiny]. Kyiv: Yamchynskyi O. V. [in Ukrainian]
9. Stoliarik, O., & Semigina, T. (2023). Returning from war: Psychosocial support for veterans and their families [Povernutysia z viiny: psykhosotsialna pidtrymka veteraniv/-nok ta chleniv yikhnikh simei]. *Social Work and Education*, 10(1), 63–77. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.6>

Конфлікт інтересів. Автор підтверджує відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Дослідження виконане за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї статті.

Дата першого надходження статті до видання – 07.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування – 01.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) – 19.05.2026